

Alenka Juvan*

V Maistrovem letu (tudi) 110 let celjskega dijaškega lista Savinja

Student Journal Savinja Celebrating Its 110th Anniversary in the Year of General Rudolf Maister

Izvleček

Rudolfa Maistra Slovenci najbolj poznamo po tem, da je svojemu narodu po prvi svetovni vojni leta 1918, ko so nastajale nove meje in nove države, ohranil velik del nacionalnega ozemlja. Vendar Maister ni bil samo vojak in general, ampak tudi pomemben humanist s konca 19. in začetka 20. stoletja. Članek obravnava kratko obdobje Maistrovega življenja v Celju (od 1. novembra 1913 do 7. decembra 1914). V tem času je avstro-ogrski stotnik in slovenski pesnik dijakom celjske gimnazije entuziastično odkrival pot v svet literature. Bil je urednik njihovega novega časopisa, dijaških leposlovnih in znanstvenih vaj Savinja. Pri tem se je pokazal tudi njegov pedagoški talent. Prva številka revije je izšla konec januarja 1914.

Abstract

Rudolf Maister is best known to Slovenians for holding on to a large part of the country's territory after World War I in 1918, when new borders and countries were being created. But Maister was not only a soldier and a general – he was also an important humanist at the start of the century. This paper covers a short period of Maister's life in Celje (from 1 November 1913 to 7 December 1914). During this period, the Austro-Hungarian captain and Slovenian poet passionately led the students of the Celje Grammar School on their way into the world of literature. He was the editor of their new journal, one that published student fiction and scientific exercises, entitled Savinja. It became clear during this work that he also had a talent for teaching. The first issue of the journal appeared at the end of January 1914.

Ključne besede: Rudolf Maister, dijaška literatura, Celje, gimnazija, Kon-dor, dijaške leposlovne in znanstvene vaje Savinja

Keywords: Rudolf Maister, student writing, Celje, grammar school, Kon-dor, student fiction and scientific exercises Savinja

* Alenka Juvan, vodja Rojstne hiše Rudolfa Maistra, Medobčinski muzej Kamnik, e-pošta: ajuvan@siol.net

Uvod

Vlada Republike Slovenije je 28. junija lani *urbi et orbi* razglasila, da bo leto 2024 leto generala in pesnika Rudolfa Maistra, saj to kar poka po šivih od Maistrovih okroglih obletnic: preteklo je poldrugo stoletje od njegovega rojstva v Kamniku in 90 let od smrti na Uncu, če ti postavimo za okvir. Kamničani pa so posebej ponosni na 100. obletnico, ko je njihov veliki rojak 15. aprila 1924 v svojem rodnem kraju postal častni meščan.¹ In pri vsem ne smemo pozabiti na Maistra literata, na 120. obletnico izida njegove prve pesniške zbirke *Poezije*, temu jubileju pa lahko mirno dodamo še 110 let izhajanja revije *Savinja*, ki jo je Maister izdajal skupaj s celjskimi gimnazijci.

V Celju avstrijski častnik, toda hkrati slovenski pesnik

Avstro-ogrski stotnik Rudolf Maister je v Celje prišel 1. novembra 1913 iz daljnega Przemyśla,² kamor je bil leta 1908 kazensko premeščen iz Ljubljane. V tem zaostalem poljskem mestu je na vojaških vajah hudo zbolel, se na začetku leta 1913 zdravil v Dalmaciji in zdravilišču Heluan blizu Kaira, zatem pa bil zaradi šibkega zdravja dodeljen črni vojski.³ V zapisih njegovih sodobnikov in biografov beremo, da se je med Savinjšani dobro počutil. Tu je napisal in leta 1914 objavil kar nekaj pesmi; v *Literarni pratiki* fantovskega *Vasovalca*, v *Ljubljanskem zvonu* *Snubače*,⁴ v *Slovanu* pa dve epski pesmi, *Pri belem medvedu* in *Dve maši*, s Primožem Trubarjem kot glavnim protagonistom. Maistrovo celjsko obdobje je bilo kratko, vendar so si ga Celjani dobro zapomnili, še posebej mladina.

Celje je bilo takrat, podobno kot druga mesta na Štajerskem in Kranjskem, narodnostno mešano, na vseh področjih razdeljeno na slovenski in nemški del ter z močnim slovenskim zaledjem. Nemci so se zbirali v Deutsches Haus (Nemški hiši), Slovenci pa na prireditvah v Narodnem domu; v mestu sta bili denimo dve hranilnici, slovenska in nemška, prav tako dve cerkvi in celo dve pokopališči. V hudo napetem času tik pred začetkom vélike vojne so bila narodnostno obarvana nasprotja čedalje ostrejša, celjski Nemci s svojimi imperialističnimi težnjami, ki jih je vseskozi podpirala politika Avstro-Ogrske, pa vse drznejši. V takšnih

1 Maister je bil razglašen za častnega občana v številnih slovenskih občinah (tudi v 28 obmejnih), prva mu je naziv dodelila občina Fram pri Mariboru leta 1919.

2 Mesto v Galiciji, silno zaostal del Poljske, ki je pred prvo svetovno vojno sodilo pod Avstro-Ogrsko.

3 Črna vojska je bila del avstro-ogrske vojske. Vanjo so sodili vojaki, ki niso bili sposobni za bojevanje na fronti.

4 To pesem je Maister temeljito predelal in skrajšal – enako je ravnal s kar nekaj svojimi zgodnejšimi pesmimi – in jo z naslovom *Pomladanski snubači* objavil v zbirki *Kitica mojih* leta 1929.

*Pogled na Cankarjevo ulico, kjer so stanovali Maistrovi
(hrani Muzej novejšje zgodovine Celje, foto Pelikan, okrog 1920).*

razmerah je Maister prevzel položaj poveljnika črnovojniške izpostave,⁵ ki je so-dila pod mariborsko črnovojniško okrožje. Enota (bataljon) je bila nameščena v gabrski vojašnici (poznejša vojašnica kralja Aleksandra) na Mariborski cesti. Najprej, ko je bil še sam, je stanoval na današnji Gregorčičevi, pozneje z družino pa na današnji Cankarjevi. Življenja v tem štajerskem mestu se je hitro navadil. Navezal je stike s slovenskimi izobraženci in redno zahajal na kulturne prireditve v Narodni dom. Prav tako je rad posedel v Jezernikovi gostilni Pri grenadirju na Polulah. Družil se je z urednikoma *Narodnega lista* in *Ilustrovanega narodnega koledarja* Vekoslavom Spindlerjem in Jankom Lešničarjem ter z zgodovinarjem in ravnateljem slovenskih vzporednic nižje gimnazije Emilijanom Lilekom. Najpomembnejši imeni iz Maistrovega celjskega obdobja pa sta Fran Mravljak, profesor klasične filologije, ki je leta 1918 postal generalov pribočnik,⁶ in Miloš Štibler,

5 Mihael Glavan, *Mladi častnik, poroka in družina, Rudolf Maister, sto let severne meje*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2018, str. 24. Medtem ko Bruno Hartman v monografiji *Rudolf Maister, general in pesnik*, DZS 1998, str. 94, ter Fran Roš v *Celjskem zborniku* iz leta 1957, str. 272, navajata tudi, da je častnik Maister imel svojo pisarno v vojaškem skladišču ob Ljubljanski cesti nasproti Glazije.

6 Urh Ferlež, *Danes pa gremo mi Savinci*, *Zgodovina za vse* 2021, št. 1, str. 26.

publicist, ki je Maistra povezal s celjskimi gimnazijci. Vendar so ti na Maistra povsem po naključju naleteli že pred uradnim srečanjem z njim. In prav ganljivo je, kakšen vtis je naredil nanje, ko so mu sledili v temni ulici; kot bi današnja najstniška mularija sledila kakšni rok zvezdi ali pa vplivnežu z družbenih omrežij. Takole se tega dogodka spominja eden od tedanjih *zasledovalcev* Fran Roš:

»Ne dolgo potem smo ga zagledali, prav ko smo se nekega večera vračali s sestanka. Čeprav so tedaj medlo brlele ulične plinske svetilke, smo vedeli: To je moral biti Maister! Visok, v sivem oficirskem plašču in s črno kapo na glavi je stopal počasi z dolgimi koraki, za ročaj držeč svetlo sabljo. Živo in odločno so mu žarele temne oči, pod rahlo rdečimi lici pa so se mu košatili mogočni črni brki. Sledili smo mu nekaj časa skozi mesto, vsi pod toplim vtisom tega srečanja. Res je bil to avstrijski častnik, toda hkrati je bil tudi slovenski pesnik!«⁷

Celjski dijaki so se politično in svetovnonazorsko delili v tri večje skupine: katoliško, ki je edina lahko javno delovala v Marijini kongregaciji, narodno napredno oz. liberalno, ki se je zbirala pod pokroviteljstvom kluba slovenskih naprednih akademikov v Narodnem domu, in novo, narodno radikalno, ki so jo podpirali enako usmerjeni visokošolci ter že omenjena Miloš Štibler in Janko Lešničar. Mladi radikalci so veliko skrbi namenjali samoizobraževanju dijakov, kar je zaradi njihove mladosti nenavadno oz. kaže na njihovo zrelost, ter organizirali predavanja o politiki, kulturi in socialnih vprašanjih. Imeli so svojo knjižnico in čitalnico. Brali so hrvaške, srbske, češke časopise in revije (*Preporod*, *Jugoslavija*, *Glas juga*, *Omladina*) ter zavzeto spremljali politično in literarno dogajanje v svetu, posebno slovanskem.⁸ Prav tako so poznali literarno dogajanje na domačem Parnasu, med drugim Maistra in njegove pesmi, ter bili navdušeni nad tem, da je bil zunanji član skrivne ljubljanske dijaške organizacije Zadruga.⁹ V tistem času pa se je zgodilo še nekaj, kar je govorilo z globoko simboliko: v izložbi težko izbojevalne prve slovenske knjigarne v Celju so se pojavile Maistrove *Poezije* iz leta 1904 (Kleinmayr & Bamberg). To je mlade Celjane spodbudilo k vnovičnemu prebiranju Maistrovih verzov. O njih so razmišljali iskreno in neposredno ter jih ocenjevali celo bolj izvirno in pogumno kot marsikateri kritik v časopisih ob njihovem izidu pa vse do danes:¹⁰

7 Fran Roš, *Maistrova celjska doba*, *Celjski zbornik* 1957, str. 272.

8 Poznali so tudi Tomaša G. Masaryka, po letu 1918 je postal prvi predsednik Češkoslovaške, ter njegove poglede na kulturo in narod. Maistra je, kot v monografiji *Rudolf Maister, general in pesnik* (1998), str. 85, navaja Hartman, odlikoval z vojaškim križcem za vojaške in narodne zaslugе, toda podrobnosti o tem niso znane.

9 Iz Zadruga so izšli glavni predstavniki slovenske moderne: Ivan Cankar, Dragotin Kette, Josip Murn, Oton Župančič. Maister je imel tesno vez posebej s Kettejem in Župančičem, s katerim je ostal prijatelj vse do smrti.

10 Izjemi sta članek dr. Igorja Divjaka na spletnem portalu *Vrabec anarhist* (4. 11. 2023) in esej dr. Urške Perenič *Še en steber slovenske literarne moderne* k novemu izboru Maistrovih pesmi *Maistrovih 30*, izdali sta jih založba Buča in Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik 2024.

*Narodni dom v Celju
(hrani Muzej novejšje zgodovine Celje, foto Pelikan, okrog 1920).*

»Razgrevala nas je Maistrova lirika in zlasti vroča erotika. Posebno ljub nam je bil njegov realizem, pomešan s prešerno ironijo. Tudi njegova epika z mnogimi srbskimi in ruskimi motivi nas je razvnmala. In krepke fantovske pesmi in še soneti! Forma mnogih pesmi se nam je zdela prav moderna.«¹¹

Radikalna mladina (ki ni hotela podpreti nobene politične stranke) je najprej našla zatočišče v gostilni Jelen. Lastnik Alojz Bezenšek ji je bil naklonjen in je mladim rad dal na voljo sobo, ki je imela celo lasten vhod z dvorišča. Tam so organizirali prireditve ob različnih narodnih jubilejih. Tistim, ki jih je že okužila literatura, pa je prostor služil za nekakšno literarno krčmo. Ob pokalici¹² ali kdaj pa kdaj ob močnejši pijači so sproščeno, vendar tudi delovno širili svoja literarna obzorja. Jeseni 1913 se je organizacija preselila v stavbo Zvezne tiskarne, ki je bila last Zadružne zveze v Celju. Tu so dijaki za svoje kulturno in narodno delovanje dobili kar dve sobi. Miloš Štibler, revizor Zadružne zveze in narodni ekonomist, pa jim je v marsičem, posebej v gmotnih zadevah vedno priskočil na pomoč.

¹¹ Fran Roš, *Maistrova celjska doba*, *Celjski zbornik* 1957, str. 273.

¹² Osvežujoča brezalkoholna pijača v steklenici, ki se ob pritisku na okrogel steklen zamašek odpre s pokom.

Literarni klub Kondor in list *Savinja*

Sredi decembra 1913 je Miloš Štibler Srečku Puncerju prenesel Maistrovo sporočilo, da bi se rad srečal z dijaki, ki pišejo. Ti so bili ob novici, da jih bo obiskal živi slovenski pesnik, čisto iz sebe, predvsem so se spraševali, ali mu bo njihovo pisanje všeč, ali se mu bo sploh zdelo vredno ukvarjati se z njimi. Toda ko je stotnik v zgornjem nadstropju tiskarne sedel mednje, sta skrb in strah kar izginila. Pogovor se je večinoma sukal okoli tega, kaj mladeniči pišejo in kaj berejo. Maister jim je govoril o Prešernu, Župančiču, o liriki, jih seznanjal z zakonitostmi poezije ter jim razlagal, kako pomembna je za pesem vsebinska poanta. Ob tej priložnosti jim je povedal, da je v njihovih letih tudi sam v rokopisu izdajal kar dva časopisa.¹³ Fantje so brž zgrabili ponujeno priložnost in mu zaupali, da si tudi oni želijo ustanoviti svoj časopis. In Maister jim je rad obljubil pomoč. Tako se je začela zgodba o trdnem zavezništvu med celjskimi dijaki in štiridesetletnim avstro-ogrskim stotnikom.

Veseli in polni pričakovanja so fantje, stari petnajst, šestnajst let, Maistra kmalu potem obiskali v njegovem stanovanju na današnji Gregorčičevi. Prinesli so mu zvezke, polne poezije in proze, da bi jih pregledal, popravil in najboljše odbral za objavo. Decembra 1913 pa so že ustanovili svoj literarni klub Kondor – ime zanj je predlagal šestošolec Arkadij Videmšek.¹⁴ Bil je velik občudovalec Otona Župančiča, ki se je z verzi: »Obrni v tla oči – ne sanjaj zvezd, / prijatelj moj, ti Kondor, so(l)ncu brat,« poklonil svojemu veliko prežgodaj umrlemu pesniškemu tovarišu Josipu Murnu Aleksandrovu v ciklu pesmi *Manom Josipa Murna Aleksandrova*. Predsednik Kondorja je postal najstarejši član Srečko Puncer, glavna naloga kluba pa je bilo izdajanje *dijaških leposlovnih in znanstvenih vaj Savinja*. In od kod ime časopisa? Tukaj mladi Savinjšani res niso kaj dosti pomišljali. Časopisu je ime dala reka, prav tako kakor dolini in njenim prebivalcem, pa tudi Celju so ljudje pogosto rekli kar mesto ob Savinji. Prva številka *Savinje* na dvanajstih straneh je ugledala beli dan konec januarja 1914. Snov zanj je pregledal, izbral in uredil Maister sam. Napisal je tudi vznesen uvodnik *V svet*, ki ga avstro-ogrski častnik ni podpisal (ni smel podpisati!). Takole je zvenel začetek:

»Danes je naš dan, ves svetel, ves krasen, ves zlat.

Naša mlada srca prepaja mehka toplota in v naših očeh se svetlikajo
žarki mladega življenjskega solnca, dasi je objela naš lep svet
mrzla zima.

In mi gremo! Gremo ponosno po beli, široki cesti lepote, dolžnosti
in bratoljubja — po oni cesti, ki je bila nedavno še stezica, pa so jo
izhodili tisti svetli možje, ki jih imamo zapisane ne samo na kamnu in
bronu, temveč tudi globoko v naših srcih.«¹⁵

13 V Kranju je leta 1889 kot nižjegimnazijec izdajal časopis *Inter nos*, v Ljubljani pa 1890. leta *Večernico*.

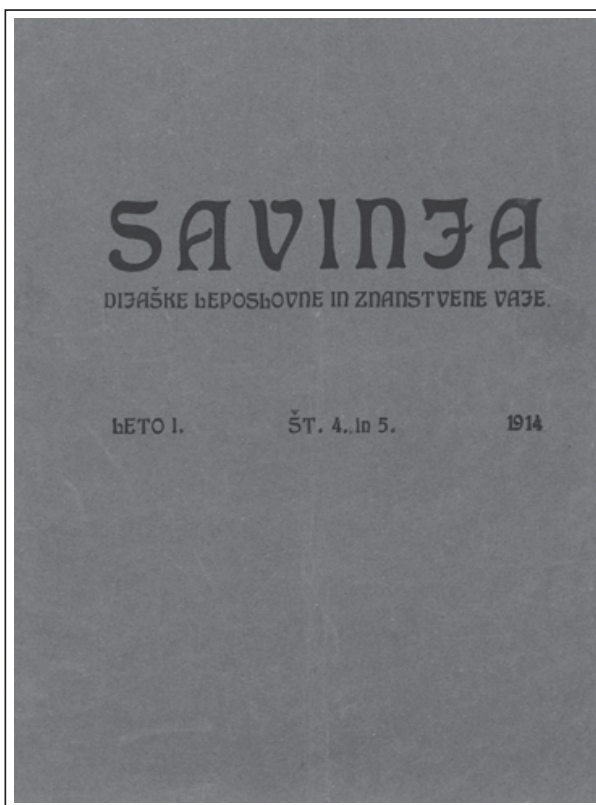
14 Oton Župančič, zbirka *Čez plan*, 1904, str. 7.

15 *Leposlovne in znanstvene vaje Savinja* 1914, št. 1.

Nadalje so se mladi kondorjevci z mentorjem srečevali v prostorih svojega kluba ali pa na današnji Cankarjevi, kjer je Maister bival z družino. Spoznali so njegovo prijazno ženo Marico in oba sinova. Starejši Hrvoj je ravno začel obiskovati slovensko deško šolo v občini Celje okolica. Na stenah Maistrovega stanovanja je viselo vse polno njegovih slik, se spominja Fran Roš, tudi več krajin v olju;¹⁶ fantje so zdaj presenečeni odkrili, da je pesnik tudi slikar. Še bolj pa jih je prevzela njegova bogata knjižnica, o kateri Roš v svojih spominih¹⁷ zapiše, da v njej ni manjkala skoraj nobena slovenska knjiga. V lepem sodelovanju in prijateljstvu so tako nastali še trije zvezki *Savinje*. V zadnjem sta bili združeni 4. in 5. številka. Vse je uredil Maister z delno pomočjo predsednika literarnega kluba Srečka Puncerja.

Ciklostirani časopis so dijaki tiskali sami, običajno v 150 primerkih. Na 12 do 16 straneh je bila večji del poezija, ki so jo pisali vsi po vrsti, polna sanjavih petošolskih ljubezni in romantičnih slik iz narave. Nekaj pa je bilo tudi narodno prebudnih in socialno obarvanih verzov. Proze sta se lotila predvsem dva: Fran Roš je objavil nekaj črtic, v njih se že kaže kot dober opazovalec življenja in razmer, v katerih sta živel reven kmečki sloj in proletariat; Srečko Puncer pa se je s svojimi tehtnimi recenzijami izkazal kot perspektiven mlad literarni zgodovinar, kot zgodovinar pa denimo z razpravo o ustoličevanju koroških vojvod.

Revijo so večinoma kupovali dijaki in nekateri odrasli, predvsem prijatelji teh fantov. Nekaj izvodov so kondorjevci posredovali tudi na druge gimnazije. Srečko Puncer je časopis pošiljal še svojim znancem, dopisovalcem ter svetovnonazorsko različno usmerjenim slovenskim intelektualcem. Nekateri so mu časopis poslali nazaj, kar Puncer kritično omenja v svojem dnevniku.¹⁸ Iz teh pestrih dokumentarnih dnevniških strani pa lahko hitro razberemo, kako široko

Literarni list Savinja
(hrani Osrednja knjižnica Celje).

¹⁶ Glede na ta opis Maistrovega stanovanja v Roševih spominih pod naslovom *Maistrova celjska doba* (str. 276), se lahko vprašamo, ali je Maister naslikal več, kot je znano. Ohranile so se le tri njegove slike, dve z motivom Bleda, manjšo hrani Mestni muzej v Ljubljani, večjo generalov vnuk Borut Maister, tretja z naslovom *Mesečina* iz leta 1896 pa je prav tako v zasebni lasti.

¹⁷ *Maistrova celjska doba*, *Celjski zbornik* 1957, str. 276.

¹⁸ Odlomki iz Puncerjevega dnevnika, Fran Roš, *Maistrova celjski doba*, str. 278–279.

razgledan po politiki, zgodovini in literaturi je bil. Vznemirjale so ga teme in knjige, ki so vsekakor daleč presegale njegova najstniška leta.

Usoda ilegalnega časopisa in njegovih ustvarjalcev

Savinja za izhajanje ni imela dovoljenja, zanj oblasti nihče tudi ni prosil, saj so snovalci vedeli, da ga ne bi dobili. Zato so se pisci pod svoja besedila podpisovali s psevdonimi v takrat silno priljubljenem duhu panslavizma. Srečko Puncer je bil Braslav Vitogoj, Arkadij Videmšek Gojko, Davorin Ravljen Alja Vanjev, Fran Roš Svobodin Semenov, Stanko Pečar Velimir Pavlov, Ivo Štempihar, ki se je po dogovoru s Franjem Malgajem¹⁹ oglašal iz Kranja, pa se je podpisoval kot Smil Dvorjanov. Potem sta bila tu še Zdravko Kroflič in Polde Vasle, za katera pa ni jasno, kdo izmed njiju je bil Vneslav in kdo Ivan Cirilov. Zadnjo, dvojno številko *Savinje* so kondorjevci svojemu mentorju in uredniku prinesli na dom, vendar ga tam niso našli. Nato so se v poletnih počitnicah, ki niso bile tako brezskrbne kot prejšnje, saj so se že napovedovala leta strahot, raztepli naokrog.

28. julija 1914 se je začela prva svetovna vojna in *Savinja* je nehala izhajati. Prav tako sta prenehala delovati ilegalna organizacija mladih radikalcev in Kondor. Vendar je oblast časopisu prišla na sled. Avgusta 1914 so žandarji na domu Srečka Puncerja v Braslovčah opravili preiskavo in odkrili nekaj izvodov *Savinje*. Razlog za preiskavo so bila Puncerjeva pisma dr. Franu Ilešiču, ki ga je oblast skušala obtožiti veleizdaje. Jeseni je ravnatelj celjske višje gimnazije Klemens Proft poklical na zagovor petnajst slovenskih dijakov. Najprej jih je zasliševal ljubljanski sodni svetnik, ki je hotel predvsem ugotoviti, ali imajo kakšno povezavo z ljubljanskim prevratniškim gibanjem Preporod. Kondorjevci so se morali zagovarjati zaradi članstva v ilegalnem združenju in izdajanja časopisa, problematično pa je bilo tudi članstvo v Jugoslovanski počitniški zvezi. Nato je zadevo prevzelo celjsko sodstvo, toda sodnik dr. Bračič proti dijaku ni hotel voditi nobenega postopka. Tako se je z zadevo začela ukvarjati šolska oblast. Ravnatelj Proft je dobil v roke nekaj izvodov *Savinje*, še bolj sporni pa so bili članska knjižica Jugoslovanske počitniške zveze in natisnjena imena dijakov na dodanem seznamu. Vse skupaj se je sicer za takratne razmere kar dobro izteklo. Ministrstvo za bogočastje in uk na Dunaju je fantom izreklo le strogi ukor s šolskim zaporom. Hujša je bila negativna ocena iz vedenja, saj je bila njena posledica ukinitev pravice do oprostitve plačevanja šolnine. Še huje pa je bilo, da so kot jugoslovansko usmerjeni veljali za politično sumljive, ko so jih ob začetku vojne vpoklicali v avstro-ogrsko vojsko. Tej oznaki sicer razumni slovenski podčastniki niso pripisovali posebnega pomena, za nekatere pa je bila usodna. Kljub vsem grožnjam, kaznim in posledicam na

19 Franjo Malgaj se je rodil (1849–1919) v Hruševcu (Šentjur pri Celju), obiskoval je celjsko gimnazijo, jeseni 1913 se je prešolal v Kranj. Proslavil se je v bojih za Koroško 1919, 6. maja 1919 je padel na Tolstem vrhu; ddr. Igor Grdina *Knjiga o Malgaju*, Koroško domoljubno društvo, 2016, str. 30–37, 48–59, 140–148.

Kondorjevci leta 1914: sedita z leve proti desni Stanko Pečar in Srečko Puncer; stojijo Fran Roš, Arkadij Videmšek in Davorin Ravljen (Fran Roš: Maistrova Celjska doba, Celjski zbornik 1957).

zaslišanih nihče od vprašanih, večinoma petnajstletnih fantov, Maistra, ki je bil decembra 1914 premeščen v Maribor k okrožnemu poveljstvu črne vojske,²⁰ ni niti omenil. Ob tem nas po eni strani preseneti zrelost najstnikov, po drugi pa se spet pokaže Maistrova karizma, ki je segala tja do bojev za Koroško leta 1919. V njih so namreč sodelovali tudi mladi Celjani.

In kakšna nadaljnja usoda je doletela kondorjevce? Nekateri so preživeli ter zrasli v pomembne slovenske intelektualce, kar nekaj pa so jih vzeli vojne in boji za Koroško. Arkadija Videmška, bistrega mladeniča in sijajnega telovadca, so zaradi oznake politični osumljenec poslali v boje na razvpiti Škabrijel, tik pred koncem vojne je komaj dvajsetleten padel na Južnem Tirolskem. Njegovo pesniško zapuščino hrani Osrednja knjižnica Celje. Polde Vasle, vzoren sokol in pevovodja mladih Celjanov, je leta 1917 umrl v tirolskih gorah. Srečko Puncer se je po končani vojni vrnil domov in se oktobra 1918 pridružil Malgajevim četam na Koroškem. Bil je urednik *Jugoslovanskega Korotana* v Velikovcu. Leta 1919 je padel pri Vovbrah. Na pogrebu v Braslovčah se je od 24-letnega mladeniča poslovil tudi Rudolf Maister. Zdravko Kroflič se je prav tako boril v Malgajevi četi na Koroškem, vendar je preživel in pozneje opravljal delo železniškega uradnika. Stanko Pečar je leta 1944 umrl v Auschwitzu. Obe vojni pa sta prizanesli Davorinu Ravljenu, Franu Rošu in Ivu Štempiharju, ki je postal pravnik, politik in publicist. Pisanju se je zavezal tudi Davorin Ravljen.²¹ Fran Roš, najbolj nadarjen med mladimi pisci, na kar so kazale že njegove črtice v *Savinji*, pa je postal učitelj ter plodovit pisec za odrasle in otroke.²²

Izvodov *dijaških leposlovnih in znanstvenih vaj Savinja* je ostalo komaj za vzorec, hranijo jih v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani ter v Osrednji knjižnici Celje. Tako se je vendarle izpolnilo, kar so *savinci* zapisali na zadnji strani v prvi številki *Savinje* januarja 1914 o tem, zakaj so zasnovali časopis:

»Da si ohranimo v poznejših letih spomin na začetek svojega leposlovnega in znanstvenega delovanja, smo sklenili izdajati vaje 'Savinja', v katerih hočemo priobčevati svoje prvence. Da more dobiti vsak tovariš po več izvodov, jih tiskamo z razmnoževalnim strojem, ker pisanje je preveč zamudno. Odločno izrekamo, da 'Savinja' nima javnega, temveč zaseben značaj, in da politične članke a priori izključuje. Smo prepričani, da bo vsak mladino ljub, ki dobi morebiti 'Savinjo' v roke, vesel našega mladeniškega navdušenja in nam pomagal uresničiti geslo Hočemo vedno hoditi pa cesti lepote, dolžnosti in bratoljubja.«

O časopisu *Savinja* danes priča spominska plošča na I. gimnaziji Celje.

20 Datuma o Maistrovem odhodu iz Celja sta dva: Roš v *Maistrovi celjski dobi*, str. 279–280, zapiše, da je bil to september 1914, Bruno Hartman pa v monografiji *Rudolf Maister, general in pesnik*, str. 21–22, navaja, da je bil k okrožju črne vojske v Mariboru premeščen 7. decembra 1914.

21 Za odrasle: *Tulipan, povest iz življenja westfalskih Slovencev*, 1932, *Črna vojna, kronika judenburških dogodkov*, 1938; za otroke: *Šimej iz Roža, Grajski vrabec*, verzificirana živalska zgodba, 1938.

22 Med njegovimi deli za odrasle so avtobiografija *Zvesta četa*, 1933, *Korporal Huš in druge zgodbe*, libreti za operi *Gospodsvetski sen*, 1921, in *Matija Gubec*, 1923; nekaj knjig za otroke: *Medvedek Rjavček* 1929 in 1931, *Letalec Nejček*, 1972, igri *Ušesa cesarja Kozmijana*, 1948, in *Desetnica Alenčica*, 1951.

Sklep

Rudolf Maister je v kratki dobi, ko je bival v Celju, odigral bolj vlogo kulturnika in učitelja kot pa avstro-ogrskega častnika. Kot Sokrat nekdanje v stari Grčiji je okrog sebe zbiral celjske dijake ter jim s svojim znanjem in izkušnjami odpiral okno v svet umetnosti in literature. Če si podrobneje ogledamo, s kom vse se je Maister v Celju družil (z naprednimi narodnjaki) in sodeloval (z najradikalnejšim delom celjske mladine), lahko povsem ovržemo obtožbe nekaterih slovenskih politikov in zgodovinarjev (iz obdobja predvsem po drugi svetovni vojni) o Maistru konzervativcu, meščanskem buržuju ali celo kontrarevolucionarju. Tretje, kar je treba poudariti, pa je velika Maistrova karizma, ki se je pokazala tako v Celju kot v bojih za Maribor in severno mejo 1919.

V letu, posvečenem generalu in pesniku Rudolfu Maistru, so v krajih, tesneje povezanih z njim (Kamnik, Maribor, Unec, Ljubljana), potekale številne prireditve, organizirani so bili simpoziji in različni dogodki. Izšli so tematska številka revije *SLO, časi, kraji in ljudje*; ter dve novi knjigi, slikanica *Rudolf in Vojko ali Kako je Maister v 47 minutah ubranil slovenski Maribor*²³ in nov izbor Maistrovih pesmi *Maistrovih trideset*²⁴ z zanimivim strokovnim esejem dr. Urške Perenič Še en steber slovenske literarne moderne, ki se na generalovo poezijo ozira s povsem novega zornega kota. Nekateri sicer menijo, da je tega dogajanja preveč, celo da gre za čaščenje osebnosti in ustvarjanje mita. Spet drugi pa smo prepričani, da je Maister velika in večplastna osebnost, ki nikoli nikogar ne pusti hladnega, naj gre za stroko, politiko ali oblast, predvsem pa, da si zasluži resnico.

Viri in literatura

Viri

Iz Maribora, *Jutro*, 30. 3. 1934, št. 73.

General Rudolf Maister, *Jutro*, 27. 7. 1934, št. 170.

General Rudolf Maister, *Slovenec*, 27. 7. 1934, št. 168a.

Malgaj, Puncer in drugi, Ob desetletnici junaške smrti mladih herojev Jugoslavi-
je, *Jutro*, 1929, št. 104.

Maistrova virtualna pot: <https://www.rudolfmaister.si/>

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje, 1914, št. 1.

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje, 1914, št. 2.

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje, 1914, št. 3.

Savinja, dijaške leposlovne in znanstvene vaje, 1914, št. 4/5.

23 Besedilo za slikanico sta napisali Katarina Mahnič in Alenka Juvan, ilustracije so delo Ejti Štih. Izšla je maja 2024 pri založbi Pivec v Mariboru.

24 *Maistrovih trideset* je uredila mag. Breda Podbrežnik Vukmir, ilustracije je prispevala Eva Mlinar. Knjigo sta izdali založba Buča in Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik avgusta 2024.

Literatura

- Baš, Franjo: Puncer, Srečko (1895–1919), Slovenska biografija: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi475217/>, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013.
- Čeh, Jožica: Folklorni svet v liriki slovenske moderne, *Slavistična revija*, posebna številka, 2003.
- Dular, Teja; Ratkajec, Filip: *Maistrovih (skoraj) deset mesecev v Celju*, raziskovalna naloga. Celje: I. gimnazija v Celju, 2020.
- Ferlež, Urh: Danes pa gremo mi Savinci, O Maistrovem vojaškem in literarnem delovanju v Celju, *Zgodovina za vse*, 2021, št. 1.
- Glavan, Mihael: Ljubitelj in zbiralec knjig in starin. Malečkar, Nela (ur.) *Rudolf Maister: sto let severne meje*, Ljubljana: Mladinska knjiga 2018.
- Glavan, Mihael: Notranjska Maistrove mladosti. Malečkar, Nela (ur.) *Rudolf Maister: sto let severne meje*, Ljubljana: Mladinska knjiga 2018.
- Glavan, Mihael: Rod in dom. Malečkar, Nela (ur.) *Rudolf Maister: sto let severne meje*, Ljubljana: Mladinska knjiga 2018.
- Glazer. Janko: Rudolf Maister - Vojanov kot pesnik, *Kronika slovenskih mest*, št. 4, 1934.
- Hartman, Bruno: *Rudolf Maister, general in pesnik*, Ljubljana: DZS, 1998.
- Juvan, Alenka: *Mož besede in duha*, Kamnik: Medobčinski muzej, 2015.
- Koblar, France: Ljubljanska dijaška »Zadruga«, *Slavistična revija*, 1949, št. 1/2.
- Maister, Rudolf: *Kitica mojih* (posodobljena izdaja iz 1904), Ljubljana: Založništvo Jutro, 2003.
- Maister, Rudolf: *Poezije* (posodobljena izdaja iz 1904), Ljubljana: Založništvo Jutro, 2003.
- Novak Popov, Irena; Juvan, Marko: Župančičev poklon (hommage) Murnu: Manom Josipa Murna Aleksandrova, *Jezik in slovstvo*, 1989, št. 1–2.
- Perenič, Urška: Še en steber slovenske literarne moderne, *Maistrovih trideset*, Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik in Založba Buča, 2024.
- Roš, Fran: Maistrova celjska doba, *Celjski zbornik 1957*, Celje 1957.
- SLO: časi, kraji, ljudje, slovenski zgodovinski magazin*, tematska izdaja, Založba Družina, april 2024.
- Torkar, Zora: *Rudolf Maister, domoljub, general, kulturnik, pesnik, bibliofil*, Kamnik: Medobčinski muzej, 2013.
- Uredništvo: Roš, Fran (1898–1976), Slovenska biografija: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi519204/>, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013.
- Župančič, Oton: Manom Josipa Murna Aleksandrova, *Čez plan*, Ljubljana: L. Schwentner 1904.